

חשד להטיל מום בכור

א. חשד לענין בכור

איתא במשנה בכורות לה. "כל המומין הראויין לבא בידי אדם, רועי ישראל נאמנין (כלומר, להעיד שנפל המום מאליו ולא הוטל ע"י אדם, דאם הוטל ע"י אדם קנסינן לאסרו באכילה), רועים כהנים אינן נאמנין. רשב"ג אומר, נאמן הוא על של חברו, ואין נאמן על של עצמו. ר"מ אומר, החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, "ע"כ. ויש שם מח' ר' יוחנן ור' אלעזר בהבנת דברי הת"ק, דלדעה קמא "רועים כהנים" שחשודים היינו רועים שהם כהנים העובדים בבית ישראל, ולדעה בתרא היינו רועים של כהנים, דהיינו רועים ישראלים העובדים בבית כהנים. ומוסיפה הגמ' דאף רועה כהן על חברו כהן, וגם סתם חבירים כהנים, חשודים להעיד א' על חברו משום חשש גומלין.

ומקשה הגמ' דלדעה קמא אין שום נ"מ בין ת"ק לר"מ, דלשניהם כהנים חשודים להעיד על אחרים. ומתרתת הגמ' דאיכא בנייהו דעת ר' יהושע בן קפוסאי. הוא סובר דאף דאין כהן מעיד על חברו כהן, מ"מ ב' כהנים שמעידים יחד על כהן אחר נאמנים (ועי' תוס' דאם ישראל מעיד סגי בחד), וכן ס"ל לת"ק, אבל ר"מ פוסל אף בכה"ג. ומשום אוקימתא זו בשיטות התנאים לפי דעה קמא, הרמב"ן בהל' בכורות פ"ה סובר דדעה זו דחוקה.

ועוד שם בדף לו. דעד מפי עד נאמן להעיד על מומי בכור, ולכא' זה כרשב"ג.

ב. דברי רש"י בתמורה דף ח

ועי' בתמורה דף ח: דאף במקרים שמותר למכור בכור תם, אסור למכרו לישראל דחיישינן שמא הישראל יטיל בו מום ויאמר שכך קבלו

מכהן. והגמ' דוחה דאין מקום לחשד זה, דכל ישראל שבא עם בכור לחכם צריך להביא עמו כהן להעיד שאין כאן שום גזל כהן, ועי"ז יתברר אם היה בככור זה מום כשקבלו. אבל למכור לכהן אין בו אף הו"א של חשד שיטיל בו מום, ומפרש רש"י דאין חושדים שכהן יטיל בו מום בידים, וז"ל, "דכהן המביא בכור להראותו לחכם צריך להביא עדים שנפל בו אותו מום מאליו דאמרינן בככורות בפרק כל פסולי המוקדשין (דף לה) כל מומין הראוין לבא בידי אדם רועי ישראל נאמנים רועי כהנים אינם נאמנים דנחשדו כהנים על הבכורות," עכ"ל.

ומש"כ שצריך להביא עדים לכאורה היינו כשיטת ר' יהושע בן קפוסאי וכדברי הת"ק לפי הדעה קמא שצריך ב' עדים דוקא. ומה שהביא דברי הת"ק במשנה וסיים "דנחשדו כהנים על בכורות" משמע דס"ל כדעה קמא בהבנת הת"ק, דהיינו שרועים שהם כהנים חשודים. ולכאורה צ"ע דלכאורה הלכה כרשב"ג כיון דאפסיקא דסגי בעד א' מפי עד, ועוד, אם הלכה כת"ק לכאורה עיקר דעתם היא כדעה בתרא וכמש"כ הרמב"ן, ולדעה זו רועים שהם כהנים נאמנים.

ודלמא יש ליישב ע"פ דברי המהרי"ט אלגאזי בהל' בכורות אות מ"ז. איתא בככורות לו. דנאמן כהן לומר שקבל בכור מישראל במומו דהוה מלתא העבידא לאגלווי ולא ישקר בו. וכתב המהרי"ט דלכאורה ה"ה אם ישראל בא ואומר שקבל בכור מכהן במומו דנאמן מה"ט דהויה מלתא העבידא לאגלווי. וא"כ צ"ע הא דקאמרה הגמ' תמורה דחושדים שהישראל יטיל מום בככור, דאדרבא, אם יבא ויאמר שכך קבלו, נאמן. ותירץ דשאני ישראל שאומר שקבל במומו מכהן, דישראל יודע שכהנים חשודים על הבכור ויסבור שבקל יכול לעשות עמו קנוניא. משא"כ כשכהן אומר שקבל מישראל, אין מקום לכהן לחשוב שהישראל ישקר בעדו. וא"ת דמ"מ אין לאסור למכור בכור לישראל דהחכם יודע שישראל רוצה בקנוניא ולא יתיר לו, י"ל דחיישינן שמא יטעה החכם ויחשוב שישראל נאמן כמו שכהן נאמן בכה"ג, עכת"ד.

ויש להעיר על דבריו דכיון דהלכה כרשב"ג וכהנים רק חשודים על עצמם, מהיכ"ת שיסבור הישראל שיכול לעשות קנוניא עם הכהן? ויש ליישב דסוגיין אליבא דת"ק בככורות, ואליבא דדעה קמא שם, ולפי שיטתם שפיר מצינו שכהן חשוד לשקר בעד ישראל כגון אם הכהן הוה

רועה של ישראל. ודלמא משום הכי פירש רש"י דסוגיין הוא אליבא דדעה זו, דרש"י הרגיש בקושיית המהריט"א וגם כוון לתירוצו, ודוקא לפי שיטת הת"ק לפי דעה קמא בבכורות שייך לתרץ הכי.

וע"פ זה יש ליישב דברי הרמב"ם. דבפרק ב' מהל' בכורות הל' ט"ו כתב דעד מפי עד נאמן להעיד על מומי בכור שנפלו מעצמם, ולכאורה כרשב"ג. וגם בהל' י"ז פסק דכהן חשוד על עצמו ולא על חבריו דאין חוששין לגומלין, ודין זה הוה בהדיא כרשב"ג. וא"כ צ"ע מה שפסק בהל' ט"ז דדוקא רועה ישראל נאמן להעיד על אדונו אבל רועה כהן חשוד, דלכאורה הוי כת"ק לפי הדעה קמא. ועי' רמב"ן הל' בכורות פ"ה, ודבריו מובאים (בשם הרא"ש שג"כ מביאו) בכ"מ שם, דלכאורה רמב"ם הבין דרשב"ג פליג את"ק רק לענין הנידון שאינו מפורש במשנה דהיינו כהן על חבריו כהן, דסובר רשב"ג דאין חוששין לגומלין, אבל לענין דין המשנה שרועה כהן חשוד לשקר בעד אדונו (כדעה קמא כנ"ל) מודה רשב"ג. ורמב"ן פליג עליה.

וצ"ע מהיכ"ת לרמב"ם הבנה זו בגמ'. ודלמא י"ל כדברינו לעיל, דגם הרמב"ם הרגיש בקושיית המהריט"א ומודה לתירוצו דכיון שכהנים חשודים על הבכור אין הישראל נאמן לומר שקבלו במומו מכהן ואין כאן מלתא העבידא לאגלוויי. ותירוץ זה שייך רק אם באמת כהנים חשודים לשקר בעד ישראלים, וחשד זה מצוי רק בדברי הת"ק לפי הבנת הדעה קמא שם, וכדברינו ברש"י לעיל.

ג. עוד בדברי רש"י תמורה

ועוד יש לפרש דברי רש"י בדרך אחר. בסנהדרין ל': מובאת שיטת ר' יהושע בן קרחה דעדים יכולים להעיד על דבר אף אם לא ראו אותו ביחד. ואיתא שם, "ותני רב אידי בר אבין בנזיקין דבי קרנא – מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות בכור וכו', "ע"כ. ופרש"י וז"ל, "תנן בבכורות (לה.) כל מומין הראויין לבא בידי אדם, רועים כהנים אין נאמנין לומר מאליו נפל בו מום זה, לפי שנחשדו כהנים להטיל מומין בבכורות בזמן הזה כדי להתירן בשחיטה, ואם הביא בכור להראותו לחכם צריך שני עדים עמו שמאליו נפל בו מום זה כו', "עכ"ל. ודבריו שם הם כדבריו בתמורה, ולכאורה כת"ק בבכורות אליבא דדעה קמא וכו"ל. ועיי"ש בתוס' שהקשו

וד"ל, "א"כ למה לי ב' עדים, אפי' יחיד נאמן ואפי' עד מפי עד כו', "עכ"ל, ולכאורה כקושיין. ולכן פירשו התוס' דמיירי באב שהעיד על בנו שהוא בכור ושמעו עדים זה אחר זה.

ועיי"ש במרומי שדה ובס' בנין שלמה להרב נתן מז (נדפס בשנת תקמ"ד) שתירצו אליבא דרש"י מה קשה ליה בפירוש התוס', עיי"ש. וכיון דשם יש רק ב' בחירות בפירוש התיבות "עדות בכור" – או דמיירי בעדות אב על בנו, או דמיירי בעדות על מומי בהמה – וכיון דא"א לפרש כדברי התוס' כמו שתירצו האחרונים בדעת רש"י, ע"כ מיירי שם בעדות מומי בהמה. וכיון שכן, מוכח דבעינן ב' עדים על עדות מומי בכור דכל הסוגיא שם מיירי בעדות ב' עדים ובאם אפשר להעיד אם לא ראו ביחד. ודלמא י"ל דמכח סוגיא דסנהדרין למד רש"י דסתמא דש"ס סובר כת"ק אליבא דדעה קמא בבכורות דלפעמים בעינן ב' עדים להתיר מומי בכור, ולכן פירש סוגיא דתמורה ג"כ אליבא דשיטה זו.